

A rövid és teljes államnevek használatáról

Gercsák Gábor

Bár az *ország* és az *állam* szó rokon értelműnek tekinthető, az *országnév* és az *államnév* szavaink megkülönböztetése azonban lényeges. Ugyanis politikai és földrajzi értelemben ezek nem szinonimák, hanem egy-egy sajátos tulajdonnévformát jelölnek.

A *rövid államnév* (másként *országnév*) valamely államalakulat rövid, többnyire egytagú és az államformára nem utaló megjelölése (pl. *Dánia*, *Portugália*, *Thaiföld*), de vannak többtagúak is (pl. *Bosznia-Hercegovina*, *Costa Rica*, *Sri Lanka*, *Trinidad és Tobago*). Több ország neve a nemzetközileg ismert formájában honosodott meg a magyar nyelvben (pl. *Burkina Faso*, *Jamaica*, *Monaco*, *Zimbabwe*), míg másokat fonetikusán írunk (pl. *Banglades*, *Fidzsi*, *Szingapúr*), megint másokat pedig fordítunk (pl. *Elefántcsontpart*, *Fehéroroszország*, *Zöldfoki-szigetek*).

A *teljes* (vagy *hosszú*) *államnevet* viszont többnyire hivatalos megjelölésekben és ünnepi alkalmakkor használják, és a különírt, nagybetűs utótag általában kifejezi az államformát is. Az erre utaló kifejezések nagyon változatosak lehetnek (pl. *Belga Királyság*, *Bolíviai Többnemzetiségű Állam*, *Brunei Darussalam Állam*, *Iráni Iszlám Köztársaság*, *Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság*, *Liechtensteini Fejedelemség*, *Luxemburgi*

Nagyhercegség, *Mianmari Államszövetség*, *Monacói Hercegség*, *Ománi Szultánság*, *Oroszországi Föderáció*, *Svájci Államszövetség*, *Uruguayi Keleti Köztársaság*, *Venezuelai Bolívari Köztársaság*). A teljes államnevekben akkor is a minőségjelzős (többnyire *-i* képzős) szerkezetek tekintendők irányadónak, ha az ENSZ hivatalos nyelvein birtokos vagy egyéb szerkezet szerepel (pl. a *State of Israel* magyarul nem *Izrael Állam*, hanem *Izraeli Állam*).

Egyes országok esetében a rövid államnév megegyezik a teljes államnévvel, vagyis nem különbözik a rövid és a hosszú név. Vannak országok, amelyeknek nincs ún. hosszú neve, csak rövid: azaz a teljes alak nem utal az államformára (pl. *Bosznia-Hercegovina*, *Kanada*, *Pápua Új-Guinea*, *Románia*, *Salamon-szigetek*, *Új-Zéland*, *Ukrajna*). Ugyanakkor léteznek olyanok is, amelyeknek csak hosszú nevük van (pl. *Egyesült Arab Emírségek*, *Koreai Népi Demokratikus Köztársaság*, *Közép-afrikai Köztársaság*).

A rövid és a teljes államneveket írott anyagban vagy beszédben sokszor következtelenül, vegyesen használják. Ennek az lehet az oka, hogy úgy érzik, néhány ország esetében csak az államformát kifejező taggal bővített név a politikailag korrekt. Talán ez magyarázza, hogy a teljes államnévéről gyakran vélik – tévesen –

úgy, hogy az az ország hivatalos neve. Ez azért hibás, mert mind a rövid államnév (országnev), mind a hosszú (teljes) államnév hivatalos. Következetes használatukat elsősorban a szövegkörnyezet, az alkalom és a közlés célja dönti el.

A magyar nyelvű államnévlisták legmegbízhatóbb forrása a Földrajzinév-bizottság (FNB)¹ állásfoglalása alapján összeállított, „Ország- és területnevek” című dokumentum.² Az FNB egy tárcaközi bizottság, melynek működését kormányrendelet rögzíti. Megjegyzendő, hogy a magyar külügyi gyakorlat néhány ország esetében az FNB-listán szereplőtől valamelyest eltérő rövid vagy teljes államnevet alkalmaz. Nemzetközi kapcsolataiban pl. *Grúzia* helyett a *Georgia* nevet használja, a *Német Szövetségi Köztársaság* alak helyett pedig évtizedek óta a *Németországi Szövetségi Köztársaság* államnévi formát is alkalmazza. Másfelől viszont a köznyelvben gyakran rövidítünk és egyszerűsítünk országneveket (pl. *Dél-Korea*, *Észak-Korea*, *USA*), de ez a pontatlanság félreértéshez is vezethet (pl. *Amerika*, *Anglia*, *Bosznia*).

Amennyiben idegen nyelven készül egy szöveg vagy térkép, célszerű az államneveket többnyelvű névlistában ellenőrizni. A leginkább naprakész és megbízható az ENSZ földrajzi nevekkel foglalkozó honlapján elérhető E/CONF.101/25 jelű dokumentum,³ de szintén hasznos lehet a számos névhez alapos magyarázatot is tartalmazó földrajzinév.lap.hu, illetve a geonames.de nevű honlap.⁴

*

Érdemes felhívni a figyelmet néhány gyakori félreértésre, amelyekkel elsősorban a sajtóban és a sajtótérképeken találkozhatunk.

A korábbi *Magyarország – Magyar Köztársaság* mintájára (az Alaptörvény szerint 2012. január 1-jétől *Magyarország* országnév és teljes államnév is) a szerkesztők hajlamosak használni az *Írország – Ír Köztársaság* változatot is. Ez utóbbi, kétségtelenül széles körben elterjedt név azonban az ENSZ nyilvántartásában hivatalosan nem létezik. A britek és más angolul beszélő népek használatában valóban általánosan elterjedt az *Irish Republic* és a *Republic of Ireland* alak, de ezt valószínűleg elsősorban azért alkalmazzák, hogy az önálló országot egyértelműen megkülönböztessék az Egyesült Királyság részét képező Észak-Írországtól és az Ír-sziget egészétől (az utóbbi angolul ugyancsak *Ireland*). Az áthallást bizonytalansággal az is segíthette, hogy az Ír Köztársasági Hadsereg (*Irish Republican Army*, IRA) nevében szerepel az államformára utaló kifejezés. Írországnak azonban nincs hosszú neve (teljes államneve), pontosabban az azonos a rövid névvel. Az írek – noha államformájuk valóban köztársaság – hivatalos fórumokon sem szokták országukat *Ír Köztársaság*ként említeni, inkább csak az *Írország* alakot alkalmazzák. Az írek nem kifogásolják az államformára utaló alak használatát, de azt inkább csak kiegészítésnek, magyarázatnak fogják fel.

Az országnevek következtelen fordítására, illetve a rövid országnevek és a hosszabb teljes államnevek logikátlan,

sőt hibás használatára jellemző példa a *Csehország* név esete. Az ország teljes államneve *Cseh Köztársaság*, de ebben a formában csak akkor kellene használni, ha az adott szövegben szereplő összes ország nevét következetesen hasonló alakban írják a sajtóban vagy a térképen (pl. *Izraeli Állam*, *Oszták Köztársaság*, *Svájci Államszövetség* stb.). Több idegen nyelvben azonban Csehországnak nincs rövid neve, csakis a hosszabb *Cseh Köztársaság* megfelelő alakja létezik. (Az országnak csehül viszont van rövid neve: *Česko*.) Ha idegen nyelvű forrást dolgozunk fel, és abból vesszük át a nevet, akkor annak kétféle magyar alakja lehet: *Csehország* vagy *Cseh Köztársaság* – attól függően, hogy milyen környezetben szerepel, vagyis a többi ország nevét milyen formában említi a dokumentum. Természetesen az is előfordul, hogy az idegen nyelvű anyag szerzője vegyesen, következetlenül használja a rövid és a teljes államneveket, de ilyenkor azt a magyar szerkesztőnek javítania kell.

Már Csehszlovákia 1993. január 1-jén bekövetkezett kettéválása előtt is érdekes helyzet alakult ki. Az állam átmenetileg két egyenlő jogú köztársaságra vált szét, ugyanúgy, mint valamivel később – az ugyancsak rövid életűnek bizonyult – Szerbia és Montenegró. A magyar sajtóban és térképeken több változat jelent meg, a *Cseh Köztársaság* és *Csehország*, illetve a *Szlovák Köztársaság* és *Szlovákia* nevek kombinálásával, míg mások a *Csehország-Szlovákia* vagy a *Cseh-Szlovákia* alakot tartották megfelelőnek. A sok következetlen változat közül

az utóbbi alak nyelvtanilag két okból is hibás volt. Egyrészt azért, mert azt sugallta, mintha Szlovákiának a csehekhez tartozó részéről lenne szó (ebben az értelemben viszont a kötőjel nem kellene), másrészt pedig azért, mert ország- vagy országrészneveket lehet ugyan kötőjellel kapcsolni (pl. *Bosznia-Hercegovina*), de ebben az összetételben a *Cseh* névalak nem országnév. A helyes megoldással csak az igényes kiadványokban lehetett találkozni: *Csehország és Szlovákia* (rövid államnév, azaz országnév), illetve *Cseh Köztársaság és Szlovák Köztársaság* (teljes államnév).

Kissé zavaró, hogy a *Dél-Afrika* név vonatkozhat az afrikai szárazföld déli részére, és egyben jelölhet egy országot is, amelynek a teljes államneve *Dél-afrikai Köztársaság*. A félreértések elkerülése érdekében gyakran – bár többnyire fölöslegesen – használjuk az utóbbi, hosszú névalakot. A tulajdonnevek írásában a magyarétól sokban eltérő angol gyakorlat elterjedésének a következménye az államnév hibás, *Dél-Afrikai Köztársaság* alakja, különösen az angolból fordított kiadványokban. Ez a magyar írásmód egy nem létező *Afrikai Köztársaság* déli részére utal. Sajnos, a név a Külgazdasági és Külügyminisztérium honlapján is ebben a hibás alakban szerepel.⁵

Ugyancsak fölöslegesen, bizonyosan a Tajvantól való megkülönböztetés hangsúlyozása érdekében egészítik ki gyakorta *Kína* nevét az államformára utaló elemmel (*Kínai Népköztársaság*) olyankor is, amikor a felsorolásban az országok egyébként a rövid nevükkel

szerepelnek. Az ENSZ-ben és a többoldalú kapcsolatokban Tajvanra a *Tajvan*, *Kína tartománya* magyarázattal kiegészített név is használható.

*

A rövid és teljes államnevek használatának vizsgálatakor számos érdekességet találunk.

A szovjet utódállamok, az 1991-ben felbomlott Szovjetunió köztársaságaiból alakult független országok neve esetenként a korábbi névből következik (pl. *Lett SZSZK – Lettország*, *Ukrán SZSZK – Ukrajna* stb.) Érdekesen alakult viszont néhány új ország neve. Az egykori Belorusz SZSZK függetlenné válása után az ország magyar neve átmenetileg *Beloruszszia* volt, majd a hivatalosan elfogadott országnév a hagyományokban gyökerező *Fehéroroszország* lett. A teljes államnév *Fehérorosz Köztársaság*. A magyar külügyminisztériumi használatban elfogadott országnév a *Belarusz*, teljes államnévként pedig a *Belarusz Köztársaság*. (A jelek szerint a fehéroroszok kissé nehezményezik – bár jóval kevésbé hátróztan, mint az elefántcsontpartiak, ahogy arról néhány bekezdéssel lejjebb szó lesz –, ha országukat valamely nyelven fordításban nevezik meg.)

Nemcsak a *Kirgiz SZSZK*, hanem a *Kirgízia* alak is immár történelmi névnek számít. Az ország mai rövid államneve *Kirgizisztán*, és ezzel – *Kazahsztán*, *Pakisztán* stb. mintájára – következetessé vált a közép-ázsiai országok magyar alakjának a képzése. A teljes államnév

a népnevet tartalmazó *Kirgiz Köztársaság*. Az egykori Moldáv SZSZK önállóvá válása után az országnév a magyar nyelvben nem *Moldávia*, hanem *Moldova* lett. Az ország teljes államneve *Moldovai Köztársaság*. (Kétségtelenül félreértésre adhat alkalmat, hogy van egy Moldova nevű folyó is, de nem Moldovában, hanem a romániai Moldva területén. A földrajzban kevésbé tájékozottakat zavarhatja továbbá az is, hogy Prága folyójának a neve magyarul ugyancsak *Moldva*, de csehül *Vltava*.) Gyakran találkozunk a szovjet utódállamok többsége által létrehozott *Független Államok Közössége* névvel, illetve annak rövid alakjával, a *FÁK*-kal is. Ez a képződmény természetesen nem ország, hanem egy meglehetősen laza szövetség.

Egy közeli ország ismeretlen neve, az angol *FYROM* országnév-rövidítés sok szerkesztő számára nem értelmezhető. Az 1991 óta önálló ország magyar neve *Macedónia*. Ennek az ENSZ-tagállamnak a hivatalos teljes államneve a nemzetközi szervezet anyagai szerint angolul *The former (sic!) Yugoslav Republic of Macedonia* (jelentése *Macedónia, volt jugoszláv köztársaság*). A gyakorlatban, elsősorban az Európai Unióban és a NATO-ban, az egyszerűség kedvéért gyakran az angol név rövidített alakját használják (*FYROM* vagy *FYRO Macedonia*), noha az ENSZ-dokumentumok ezeket a változatokat hivatalosan elfogadott államnévként nem rögzítik. Magyarországon a Földrajzinév-bizottság vonatkozó állásfoglalása szerint a nemzetközi kapcsolatokban a kisbetűs

magyarázattal kiegészített *Macedónia, volt jugoszláv köztársaság* név is használható.

A *Macedónia, volt jugoszláv köztársaság* név a görögökkel folytatott hosszú vita kompromisszumaként jött létre, ugyanis a görögök attól tartottak, hogy a *Macedónia* országnév elfogadásával az új ország egyúttal könnyen jogot formálhatna a vele határos, ugyancsak *Macedónia* nevű észak-görögországi tartomány területére. Az ellentmondásos helyzetre szemléletes példa a magyar Központi Statisztikai Hivatal egyik angol nyelvű atlasza – *Atlas of Leading and 'Avoidable' Causes of Death in Countries of Central and Eastern Europe* –, amely a WHO támogatásával jelent meg 1997-ben. A térképeket az ELTE Térképtudományi Tanszéke szerkesztette. Az atlasz 71., illetve 239. oldalán található térképen a *Macedonia* név szerepel. Ezt a névhasználatot nem sokkal a kiadvány megjelenése után nagyon határozott stílusú levélben kifogásolta az Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezet (FAO) egyik görög származású vezetője, és kérte, hogy a már eladott példányok vásárlóit levélben tájékoztassák a „súlyos” tévedésről, a megmaradt atlaszokban pedig az országnevet ragasszák le a *The Former Yugoslav Republic of Macedonia* névvel. A görögök az 1992-ben elfogadott macedón országzászlót is kifogásolták, mert abban Nagy Sándor címere, az ún. Vergina-csillag szerepelt, és az nagyon hasonlított Macedónia tartományuk zászlájához. Az új ország végül 1995-ben kénytelen volt a zászlaját megváltoztatni.

Az afrikai országnévhasználatban érdekes *Elefántcsontpart* esete. Ennek az egykori francia gyarmatnak a nevére újabban csak francia nyelven (*Côte d'Ivoire*) hivatkoznak a legtöbb idegen nyelvű kiadványban. Ennek az a magyarázata, hogy az ország 1986. január 1-jétől más országnevet nem fogad el még a külföldiektől sem. Meg is szakította a kapcsolatokat azokkal a cégekkel és intézményekkel, amelyek nem álltak át a francia névre. Ezt a kívánságot számos államban – Magyarország nem tartozik közéjük – meglehetősen szigorúan követik a különböző nyelvű statisztikai évkönyvek, almanachok, lexikonok, térképek, CD-ROM-ok és honlapok összeállításakor. Az ENSZ már említett honlapján az *UNGEGN List of Country Names* című dokumentumban az angol és a spanyol névalak is megegyezik a francia névvel. A hivatalos orosz név az ENSZ hivatkozott anyagában – magyaros átírással – *Reszpublika Kot-d'Ivuár*.

*

Végül két példa az országnevek névsorba rendezésének a problémájára.

A nagyobb atlaszok a névmutatóban vagy a mellékletükben betűrend szerint sorolják fel az országokat, és a kapcsolódó statisztikai összeállításához sokszor idegen nyelvű forrást vesznek alapul. Könnyen félrevezetheti a szerkesztőt például a közép-amerikai *Salvador* ország sajátos magyar névalakja, ugyanis nyelvünk – ellentétben a többi nagy nyelvvel – elhagyta az *El* tagot az

országnev elejéről. Idegen nyelvű dokumentumokban az *El Salvador* a rövid alak, így ezekben a kiadványokban *Salvador*t az *E* betűnél kell keresnünk. A magyar külügyminisztériumi gyakorlat nemzetközi kapcsolatokban a *Salvadori Köztársaság* helyett az *El Salvador Köztársaság* államnevet is használja.

A már említett Macedónia nevét a névváltozatok miatt például az angol nyelvű országnév-felsorolásokban kereshetjük az *F(ormer)*, az *M(acedonia)* és még a *T(he)* betűknél is, mert az állam nevében elől álló *The* határozott névelő a név szerves része. Mindez attól függ, hogy a kiadó vagy a szerző éppen mely nevet használja.

Jegyzetek

- 1 „Földrajzinev-bizottság”. *Kormányportál*, <http://2010-2014.kormany.hu/hu/vidékfejlesztés-minisztérium/kozigazgatási-allamtitkarsag/hirek/foldrajzinev-bizottsag>. Letöltés ideje: 2015. november 22.
- 2 „Ország- és területnevek”. *Kormányportál*, <http://2010-2014.kormany.hu/download/9/1b/80000/Orsz%C3%A1g-%20%C3%A9s%20ter%C3%BCletnevek%202012-04-11.pdf>. Letöltés ideje: 2015. november 22.
- 3 Élisabeth Calvarin – Leo Dillon: „1. Working Group on Country Names”. *United Nations Group of Experts on Geographical Names*, <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/wg1.html>. Letöltés ideje: 2015. november 22.
- 4 *Foldrajzinev.lap.hu*, <http://foldrajzinev.lap.hu>; „Countries and Languages of the World”. *Geonames.de*, <http://www.geonames.de>. Letöltés ideje: 2015. november 22.
- 5 „Küldépviseletek”. *Kormányportál*, <http://www.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminisztérium/kulkepviseletek>. Letöltés ideje: 2015. november 22.